

«Егемен Қазақстан», 6 шілде, 2012 жыл

Елдік жолындағы ерлік

Нұрсұлтан Әбішұлымен таныс-біліс болып, араласқанымызға қырық жылдай уақыт өтіпті. Нұрекеңнің Президент болатынын қайдан білейін, алғаш көргенде тек көзінің жанып тұрған өткірлігіне назар аударғам. Жүзі тұнған мейірім болатын. Өнерді жақсы көреді екен. Біздің теледидардағы «Қымызхана» театрымыздың дүрілдеп тұрған кезі. Сонда Шөңгебай болып ойнаймын. Алматыда бір азаматтың үйінде мәжілістес болып, әңгіме-дүкен құрдық. Бұрынғы ата-бабадан қалған толғауларды ел білсін деген ниетпен «Халық қазынасы» дейтін хабарды бір жыл жүргізгенім бар еді. Соның бәрін Нұрекең біледі екен. Өзінің де дауысы керемет жақсы, өлең айтады екен. Маған Төле бидің толғауын айтыңыз деп қолқа салды.

Бұл қазақтың баласы

Тегінде нені көрмеген?

Нешеме жайсаң данасы

Шешен де болып сөйлеген,

Көсем де болған ойменен.

Бірақ соның бәрі де

Бдырап жатқан қазақтың

Қоса алмады бастарын.

Мен боламын дегендер

Ақтамады сенімді.

Көкірек қаққан хандарым

Лауазымға таласып

Быт-шыт қылды елімді.

Алауыз болып ағайын

Аз дұшпаннан жеңіліп,

Қайыстырды белімді, – деп безілдеген толғау ол кісіге қатты ұнады.

Бұдан соң домбыраны Нұрсұлтанның өзі алып, өлең айтты. Қазақтың халық әндері. Қызақыза келіп италян әндеріне түсті. Диапазоны кең екен. Шүйіркелесіп сөйлесіп, бір-бірімізге жақсылық тілеп тарағанбыз. Болашақ Президентімізбен таныстық осылай басталған еді.

Осыдан бір айдан кейін біздің театр гастрольмен Қарағандыға келді. Онда мен Тахауи Ахтановтың драмасында Әбілқайыр ханның рөлін ойнаймын. Қарағанды – атақты актеріміз Мүлік Сүртібаевтың елі. Өзінің өтініші бойынша барғанбыз. Бірінші, екінші күндері халық жақсы келді де, сосын саябырлап қалды. Сосын бәріміз: «Ау, елің-жұртың, ағайын-туысың, атқа мінген азаматтарың қайда?» деп Мүлікке қалжың айттық. Ол да шырылдағанмен, не істей қойсын? Менің сары тіс курстасым, режиссер Райымбек Сейтметов кара терге түсіп қиналды. Өнерге қамқоршы Евней Букетов дейтін ректор қалада жоқ көрінеді. Содан мен Нұрсұлтанға барайық дедім. Обкомның өнеркәсіп жөніндегі хатшысы болып Теміртаудан жаңа келіп жатқан кезі екен. Өзінің айтқаны бар: «Арқаға келсеңіз, хабарласыңыз», деп. Сыпайылық үшін айтқан сөзі шығар деп, бір жағынан, салмақ салуға ыңғайсызданатын да сияқтымын.

Сонымен, бардық, қабылдады. Ойпырмай, сондай бір жағдайымызды жақсартып жіберді. Мән-жайды білгесін бір сәттің ішінде кен-өндіріс орындарының директорларына телефон соғып, бүкіл шахтерлерді аяғынан тік көтерді. Қазақ басшыларына біздің көзімізше: «Мына Әуезов атындағы қазақтың кара шаңырақ театрын білесіңдер ме? Онда осындай-осындай, Қалибек Қуанышбаев, Шәкен Айманов, Серке Қожамқұлов сияқты құдіретті кісілер қызмет жасайды. Мұхтар Әуезов атындағы театр Қарағандыға келіп отыр. Соған неге бармайсыңдар сендер? Шахтерлерді неге апармайсыңдар?» деп сол жерде әрқайсысына тапсырманы бөліп-бөліп берді. Мәселемізді табан астынан шешіп тастады. Біз таба алмаған Евнейге де телефон соқты. Сөйтіп, студенттерін ертіп университет ректоры Евней де келді. Театрымыз көрерменге лық толып, аузы-мұрнына сыймай кетті. Бір уақытта Нұрекеннің өзі келді спектакльге. Әбілқайыр туралы «Ант» спектаклін қойып жатқанбыз. Келмесе де риза едік. Төбемізді көкке жеткізді. Ойыннан кейін жинап, артистердің бәрін құттықтады, бәрімен шүйіркелесіп сөйлесіп, танысты, спектакль жөнінде пікірін айтты. Сонда байқағаным, обкомның жас хатшысының қазақ тарихынан да хабары мол екен. Ол кезде Әбілқайыр туралы мүлде аз білетін кезіміз.

Осы спектакльге келгенде Нұрекен Әбілқайыр туралы да, сол заманның жай-күйі жөнінде де өте жақсы сөздер айтты. Жалпы, бабаларымыздың, хандарымыздың арқасында осыншама ұлан-ғайыр жерді алып қалғанбыз, деді. Батыста – Әбілқайыр, орталық Арқада – Абылай хан дей келе, сол жаугершілік жорықтар заманындағы неше түрлі батырлардың аттарын айтты. Қайран қалдық. 70-ші жылдардың орта шамасы. Ол кезде бұлар айтатын нәрсе емес. Айтуға болмайды. Сондай кезеңдер еді ғой. Осындай жайлардан Нұрекеннің тереңдігін, батылдығын байқап жүрдім.

Біршама уақыттан кейін, уа, не дейсің, баяғы бізді қарсы алатын Назарбаев Алматыға Орталық комитеттің өнеркәсіп жөніндегі хатшысы болып келіпті деп естідім. Жұрттың бәрі барып құттықтап жатыр. Мен бара алмадым. Құп көріп қуансам да, бас салып барып құттықтауды ыңғайсыз көрген болуым керек. Сөйтсе Нұрекен өзі: «Мен телевизордан театрды күнде көріп отырамын. Анау Сәбит ағамыз қайда, Оразбаев?» деп сұрайды дейді. Нұрсұлтан Әбішұлы Алматыға келгесін Жамбыл мен Мұқан Төлебаев көшелерінің қиылысындағы үйге кіріп, бізбен көрші тұрды. Пәтері үйдің үшінші қабатында, қыздары бар, Сара Алпысқызы бар. Ерулікке шақырдық. Ректор Өмірбек Жолдасбековті қостық. Өмекеңнің де КазГУ-ды бір шыбықпен айдап дүрілдеп тұрған кезі. Анау-мынау адамды алымсына қоюы қиын. Мырзатай Жолдасбековті де қосқам, ол Нұрсұлтан Қаскелеңде мектепте оқып жүргенінде көрген, содан бері таныс екен. Сонда бір таңғалғаным, Өмекең айтты: «Украинада Патон деген Ғылым академиясының президенті бар. Алдағы аптада Москваға кетем. Сонда бір досым академик болуға дауысқа түседі. Барлығы дұрыс, тек сол Патон ғана көнбей жатыр», деді. Сол арада Нұрсұлтан Әбішұлы: «Мен қазір ол кісіге телефон соғайын», деді. Өмекең сеніңкіремей: «Ол кісіні білуші ме едің?» деп сұрады. Нұрекен: «Е, қазір сөйлесіп көрейін», деді де, сол сәтінде-ақ телефон соқты. Ар жақтағы академик Патонның даусы естіліп жатыр. «Ну, Нурсултан Абишевич, дорогой мой, как дела?» деп аңқылдап сөйлесті де кетті. Одақтағы ең атақты академиктердің бірі. Өмекең Мәскеудегі академияға өтпекші орыс досының фамилиясын бір жапырақ қағазға жазып, қолына ұстата қойды. Нұрсұлтан Әбішұлы Патонға байыппен сөйлеп: «Біздің Мәскеуде бір досымыз бар еді. Жұма күні сайлау болады екен, сіздің соған көзқарасыңыз қалай?» деп еді, «Надо подумать, ну, если ты просишь, я буду голосовать за него», деп бір-ақ

қайырды. Сөйтіп, үлкен шаруаны әлгі жерде Нұрсұлтан Әбішұлы дем арасында бітіріп берді. Содан Өмекеңнің Нұрсұлтанға деген көзқарасы, құрметі дүр сілкініп шыға келді. «Ой, айналайын, естіп едім бұрын да, біліп едім осындай екеніңді, құтты болсын қызметің», деп батыр адам Нұрекеңнің алдында шыр-пыры шығып, бәйек болды да қалды. Нұрсұлтан Әбішұлы кейін Министрлер Кеңесінің төрағасы болды, оның ар жағындағы қызметі баршаға мәлім.

Боданнан құтыламыз ба деп үміттеніп, әрекет жасап, заңын шығарып, зиялылардың басын қосып, біреуі көніп, біреуі көнбей, сонымен егемендігімізді алдық. Алғаннан кейін де өз ағайындарымыздың арасында да ел болып кете аламыз ба деген күдік шықты. Не болар екен деген күмән көлденеңдей берді. «Назарбаев мәселені қалай шешер екен?» деп сырттан сынап қараушылар да болды. Осы арада Нұрсұлтан Әбішұлы барша түйінді сарабал саясатымен, кеменгер ақылымен өте тамаша шешті. Өзбектер керекті мамандарды ғана алып қалып, орыстардың бәрін сыртқа жіберді. Түркімендер де солай қылды. Ал біздегі жағдай, ұлттардың арасалмағы басқаша болатын. Бұрынғы қиямет-қайымдарды білеміз. Арамыздан ши шықса, тағы да бітіспес дау-дамай болып кетуі мүмкін. Өткенде Астананың әкімі Иманғали Тасмағамбетов жақсы айтты. «Еділ тұрмақ, Есілден де айырылып қала жаздадық қой», деді. Сол кездегі ахуалды өте дәл сипаттаған. Елбасы даналығы сонда, біріншіден, елімізді мекендейтін адамдардың барлығына сендер осы жерде тудыңдар, осы жерде өстіңдер, ендеше, сендердің барлықтарыңызға біз бірдей қараймыз деп шын жүректен шыққан сөзіне шынайы сендіре білді. Саясатымыз жақсы болғаннан кейін елдің көңілі жайланып, мамыражай бейбіт өмірге ыңғайлана берді. Осыны бір орнына келтіргеннен кейін қазақ халқының абыройын көтеру жолында бұрынғы тарихта болмаған мақсат-мүдделерді жүзеге асыруға кірісті. Сондағы ұстанған бір темірқазық нысанасы – тыныштық, достық, бейбітшілік. Қай заманда болмасын достық жүрген жерде бейбітшілік болады. Ал бейбітшілік жүрген жерде өмір гүлденеді, қоғам өркендейді, адам баласы өсіп-өнеді. Осының бәрі адамның бақытына, халықтың бақуаттылығына негіз болып қаланады. Нұрсұлтан Әбішұлы дәл осы жағынан өте ақылды шаруалар жасады. Халқымыздың тату-тәтті тұруына барлық мүмкіндіктерді туғызды. Екінші бір бітірген үлкен шаруасы – шекарамызды бекітуі. Елдіктің биігіне жетіп, шекарамызды заңдастырып, бұған бәріміздің де, басқалардың да көңілін сендіріп, көздерін жеткізіп, зерделеріне құйып, көршілес Қытай жағымызды да, Ресей жағымызды да, оңтүстігімізді де әр сүйеміне дейін әбден нақтылап бекітіп берді.

Осылай еткен Нұрсұлтанға елі, халқы қалай риза болмас. Бұқар жыраудың Абылайға айтқанындай толғасақ, шекараны шегендеу арқылы халқына қайғысыз ұйқы сыйлап отыр ғой. Нұрекеңнің мінезі де жақсы-ақ, адами қасиеті де асыл. Өзі өте қарапайым бола тұра, өте данышпан адам. Бір кереметі, жады өте мықты. Атақты Авиценна, яғни біздіңше Әбуғали ибн Сина он жасында Құран Кәрімді бір оқығанда жаттап алған көрінеді. Сол сияқты Нұрсұлтан Әбішұлының жады да дүниедегі ең ұлы жадтардың қатарына жатады дер едім. Онысына өзім куә болған кездерім де бар. Еш нәрсені ұмытпайды. Әр кездегі достарын да есте сақтайды. Достыққа мықты, жолдастыққа адал. Сонан кейін ол студент кезінде, комсомол кезінде талай басқа халықтардың талантты азаматтарымен танысқан. Кейін олар да өсті. Бұл жайдың да біздің жалпы пайдамызға шешілгенін көріп отырмыз. Ресми жағдайлары бір бөлек, Нұрекең гольфта, серуенде, бейресми басқосуларда жүріп-ақ талай

проблемаларды орнына келтіргенін білеміз. Қилы мінезді Ельциннің өзі де Байқоңыр мәселесінде келісе алмай жүргенде ақыры: «Ну, ладно, Нурсұлтан, раз ты просишь, я не могу отказать. Я тебя люблю. Пусть будет по-твоему» деп біздің Нұрекеңнің жақсы қасиеттеріне бас иген. Сөйтіп, үлкен дау-дамайдың мәселесін шешіп алатын болған ғой. Америкамен дос болу, Құрама Штаттармен тіл табысу – дүние жүзіндегі халықтардың барлығының арманы. Ал олар өз құны мен қуат-құдіретін біледі, құр сөзге көнбейді. Олармен достасу үшін сенің де солармен теңдес қасиетің болуы керек. Олар қазына байлығынмен бірге ақыл-парасатыңа, пайым тереңдігіне де қарайды, елдігіңнің өресін бағамдайды. Сол елдің бет-бейнесіндей сөзін ұстаған, сертіне берік, саясаты сарабал серке азаматтары болуы керек. Осының бәрін олар қазақтың аймаңдай перзенті Нұрсұлтан Назарбаевтың тұлғасынан тапты.

Елбасы тәуелсіздіктің жиырма жылында Қытайға да бірнеше рет сапарлап, екі арада жақсы қарым-қатынас орнатты. Бәзбіреулер осының өзін әр саққа жүгіртіп, пыш-пыш әңгіме қылып, өсек жүгіртеді. «Қазақ десең, өзіңе тиеді» дегендей, ел бағына туған ерді жел-күнге тигізбей қалтқысыз қолдаудың орнына осындай бір жаман әдеттен әлі күнге арыла алмай жүруіміз өкінішті-ақ. Ал Қытаймен тіл табысу деген ежелден аса қиямет, қиынның қиыны. Ресей осы кезге дейін бұлармен тоңтерістеу еді. Артынан арағайындық дәнекерлікке салып жүріп осы Нұрсұлтан Әбішұлы арқылы Қытаймен аралары жақсы болып кетті. Құдай берген бір жүзінен нұр төгілген көпшілдік қасиеті сол, қай жерге барса да бұрыннан білетіндей, бұрыннан араласып-құраласып жүргендей қытықсыз жұғысып кетеді. Ал басқа елдің патшалары болса, қауымға еркін ендеп кіре алмай қалатынын байқаймыз. Мен тіпті қағаздан оқығанда қолы қалтырап тұрған біреуін көргенім бар.

Бұрынғы бабаларымыз ең алыс нәрсе білім мен надандықтың арасы деген екен. Мамандығына келер болсақ, Нұрсұлтан Әбішұлының өзі металлург. Оған қоса қазір экономист, саясаткер. Оның сыртында өзі әнші. Өнерді жан-тәнімен, тереңнен сезініп сүйеді. Жасырақ кезіндегі Нұрсұлтанға Димаш Ахметұлы бір сөздің ретінде қойды таңертеңнен бастап күн шыққанға дейін қалай жаюдың ретін тәптіштеп түсіндіріпті. Одан берідегі жылдарда Одақтағы ең жас Министрлер Кеңесінің төрағасы болған, одан соң бүкіл Қазақстанның тізгінін өз қолына алған Нұрсұлтан Әбішұлы ауылдың жайын, мал шаруашылығы мен егіншіліктің барлық мәселелерін жіпке тізіп айтқанда, осы саладағы ұлан-ғайыр біліміне де таңғаласыз. Осыдан үш жыл бұрын Шымкенттегі Ақдала дейтін жерде Қайрат Тәжітаев дейтін жас маман шаңы шығып жатқан жерге қызанақ егіп, көз қызығарлықтай керемет мол өнім алды. Жаңа жабдықтар мен технологиялар пайдаланды. Алма, өрік, басқа жемістер екті. Әлгі жерді жайнатып жіберді. Сондағы жас баланың жетістігіне Елбасының қуанғанын айтсаңыз! Ұшақпен арнайы келіп, үсті-басым шаң болады демей, көкөніс алқабын армансыз кешіп аралады, дейді. Көріп, қолымен ұстап, сондай шаттаныпты. Содан комбайнның үстіне шығып, «Жүргізіңдер комбайнды!» депті. Қазақтың жас жігітінің жетістігін республика көлеміне таратып жаю үшін Нұрекең Ақдаладағы сияқты жұмыс істеу керек деп үнемі айтып жүрді. Өзгелер үшін риясыз қуана білу де адамдық қасиеттің асылы ғой. Қазір Қайрат Алматы облысын гүлдендіріп жүр.

Мемлекет ісінде майда нәрсе жоқ. Ал енді руханият саласына келгенде «Мәдени мұра» бағдарламасы арқылы қаншама шаң басып жатқан жәдігер шығармаларымызды жарыққа шығарды. Ол үшін қаншама қыруар қаржы бөлді. Өмірде түсімізге кірмеген қатпарлы тарихымызды, небір қайраткер, абыз ғұламаларымызды қазір дендеп танып жатырмыз.

Кеңес өкіметі кезінде сендердің әдебиеттерің Бұқар жыраудан басталады деп қанымызды қайнатты ғой. Ар жағынан дәметпендер, деді. Сол ар жағындағы сақтар заманындағы біздің тарихымызды құрту үшін ғана нешеме том қарсы кітап жазылды. Осы құрдымға кеткен тарихымызды да Елбасының арқасында аршып алдық.

Нұрсұлтан Әбішұлы біздің Мұхтар Әуезов атындағы академиялық театрымызға бірнеше рет келді, бір келгенінде «Абылай ханның ақырғы күндері» спектаклін көрді. Қауыммен әңгімелесіп, жағдайымызды сұрап, нарықтың ең қиын кездерінде мемлекеттік қамқорлыққа алды, қаржы бөлгізіп, пәтер бергізді. Әуелі Әуезов атындағы қара шаңырақ ордадан бастайын деп, содан кейін басқа барлық театрлардың жағдайын жасады.

Ол кісінің көрегендігі мына «Болашақ» бағдарламасынан да байқалады. Біреулер: «Ой, өңкей сарыауыз балапандарды алып келді, жас балалар не бітіреді?» деп те сөз қылды. Ал зер салып, мән беріп қарап тұрсаң, оларды жас деуге болмайды. Орда бұзар отыз бен қамал алар қырықтың аралығында. Біразы министрлік қызметті дөңгелетіп әкетті. Біздің болашағымыз үшін білімді де білікті кадрлардың керектігіне байланысты қаншама қаржы бөліп, балаларды оқытты. Қазір солардың алдыңғы лектері келді. Құдайға шүкір, барлығы да жұмысқа орналасып, жемісін бере бастады. «Балауса ексең байысың, тікенек ексең құрысың» деген мәтелдің мәнін Елбасымыз осылай ұғындырды.

Ақын Несіпбек Айтұлы «Бәйтерек» деген жақсы поэма жазды. Мырзатай Жолдасбековтің ұйытқылығымен Президенттің мәдени орталығында осы дастанды сахналап едік.

Қойылымды көруге Нұрсұлтан Әбішұлы келді.

*Қазағым, жеттің күткен арманыңа,
Қарашы, көз жіберіп жан-жағыңа.
Мінеки, он жыл толды көшті бастап,
Нұр-ағаң Астананы салғанына.*

*Тарихтың артқа тастап азап күнін,
Іргелі елге айналдың, қазақ, бүгін.
Ақ орда, Бәйтерегі асқақтаған,
Астана – мәңгі-бақи азаттығың!»*

Шын мәнінде Астананың қандай ғажап қала болғандығын көрген жұрттың, мұнда қадам басқан құтты қонақтардың бәрі біледі. Адамның қиялына сыймайтын нәрсе. Осы жақында ғана «Жаңа әлемдегі еуразиялық мәдениет» деген халықаралық форумға барсам, құдай-ау, көрмегеніме біраз уақыт болып еді, нендей ғимараттар салынған, көркіне көз сүрініп, көңіл сүйінгендей. Опера театры жаңадан салынып жатыр екен. Жастар театры ашылып жатыр. Астанамыз өнер мен мәдениеттің ғажайып жаңа ордасына айналғандай. Осыған жайлап-жайлап, бірте-бірте, байыпты саясатпен келдік. Сонда да болса елордамыз жылдам салынып, өте тез өсіп, жедел көркейіп жатқан қала.

*Бар еді үш арманым депті Абылай:
«Әттең-ай, дегеніме жетпедім-ай.
Үш жүздің басын қосып, қала салып,
Ел қылып өз алдына кетпедім-ай?!»*

Абылайдың осы арманын Елбасы орындады. Орындағанда жақсылап, Абылайдың ойындағыдан әлдеқайда асырып орындады. Мықты мемлекет болдық. Экономикамызда, саясатымызда, ішкі қарым-қатынасымызда, көптеген басқа салаларда айтары жоқ табыстарға жеттік. Ата-бабамыз мінбеген жүйрік мәшинені, күн сәулесі сүйген күміс қанат ұшақтарды бүгінгі қазақ мінді. Жалпы, кім не десе о десін, мен айтар едім, біздің тарихымызда Нұрсұлтандай адам болған емес. Бұрынғы тарихта мұндай болып па еді, бұрынғы қазақ мұндайды көріп пе еді? Бүгінде дүниежүзілік қоғамдастықта Назарбаев аты Қазақстанның баламасындай болып, Нұрсұлтан есімі Астананың егізіндей жарастық табуы халқымыздың, еліміздің алдағы көрер барша жақсылықтарының бастауындай болып елестейді маған. Елдік жолында ерлік жасаған Елбасы еңбегінің қызығын халқы көрсін. Лайым, құдайым ұзағынан сүйіндірсін деп тілейік!

Сәбит ОРАЗБАЕВ,

Қазақстанның халық артисі, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты.